

Для забезпечення енергоефективності важливу роль відіграє енергоаудит, який здійснюється на основі програмного забезпечення, відповідної методології, переліку об'єктів, процедур, типових операцій, типових порушень, відхилень від встановлених норм енергоспоживання, енергоємності виробництва та шаблонів форм звітності.

Інформаційна система енергоаудиту повинна дати змогу: автоматизувати ефективне і раціональне планування аудиторської перевірки; скоротити час аудиту за рахунок можливості імпорту в програму з корпоративних баз даних показників енерговитрат, зокрема має бути реалізоване дистанційне підключення до бази даних через Інтернет; проводити енергоаудит відповідно до чинного законодавства і стандартів.

Висновки. За результатами проведеного аналізу визначено причини високої енергоємності економіки України: переважання енергоємних галузей; використання застарілих технологій; дефіцит впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Запропоновано шляхи підвищення енергоефективності в промисловості за рахунок модернізації та інновацій. Запропоновано створити інформаційну систему енергоаудиту.

Подальші дослідження передбачають синтез моделей процесів виробництва й управління енергоефективністю у науковій лабораторії математичного моделювання.

Література

1. Пашкевич М. Переосмислення ступеня відповідальності перед майбутнім: Національна доповідь з питань реалізації державної політики у сфері енергоефективності за 2009 р. / М. Пашкевич, В. Григоровський, В. Гавриленко, Л. Гальперіна, Д. Гулевець та ін. – К. : Вид-во НАЕР-НАУ, 2010. – 254 с.
2. Федорин В. У инновации должен быть владелец / В. Федорин. – К. : Изд-во "Форбс-Украина". – 2011. – № 4 (04). – С. 26.
3. Osterwalder A. Business Model Generation / Alexander Osterwalder, Yves Pigneur. – New Jersey : Wiley, 2010. – 280 p.
4. Майкл Л. Стремительные инновации : пер. с англ. / Л. Майкл, Дж. Воркс, К. Вотсон-Хемфилл. – К. : Изд-во "Companion Group", 2006. – 350 с.

Олифирова А.В., Маковейчук К.А. Проблемы инновационной деятельности в Украине в сфере повышения энергоэффективности

Проанализировано состояние энергоэффективности в Украине. Исследован показатель энергоёмкости как определяющий в оценке энергоэффективности экономик стран. Сформулированы императивы разработки инновационных продуктов для минимизации энергоёмкости ВВП Украины и требования к информационной системе энергоаудита.

Ключевые слова: энергоэффективность, энергоёмкость ВВП, структурные реформы, модернизация, инновации, информационная система энергоаудита.

Olifirov O.V., Makoveichuk K.O. Problems of innovative activity of enterprises in Ukraine in the field of improving the energy efficiency

The state of energy efficiency in Ukraine is analyzed. Energy intensity as the determinant in assessing the energy efficiency economies has been investigated. The imperatives of developing innovative products to minimize the energy intensity of GDP of Ukraine and the requirements for the energy audit information system are formulated.

Keywords: energy efficiency, energy intensity of GDP, structural reforms, modernization, innovation, information system of energy audit.

УДК 338.24:[005.591:628.5](477)

Проф. В.Д. Малигіна, канд. екон. наук –
Донецький НУ економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського

РОЗВИТОК СТРАТЕГІЇ "ОКЕАНІВ" ЯК ШЛЯХ ДО УСПІХУ

Трансформаційні перетворення в економіці спонукають підприємців, по-перше, до аналізу всіх попередніх успіхів і невдач, переваг і помилок; а по-друге, до пошуку своєї власної формули успіху. Робота присвячена дослідженню проблеми національної моделі екологічного розвитку. Враховуючи, що якість навколишнього середовища є одним з основних чинників формування безпеки продовольчої сировини і продуктів харчування, особливу увагу приділено вивченню екологічних аспектів функціонування ринку продовольства і формування світогляду споживачів під впливом екологічних негараздів та їх впливу на стан здоров'я людини і загалом на навколишнє середовище.

Ключові слова: ринок, продовольство, екологія, зелений океан, успіх.

Україна – одна з держав, здатних на власні моделі економічного, екологічного й морально-інтелектуального глобалізму, що відрізняються від зарубіжних більшим гуманізмом економіки й максимальною екологічністю способу життя. У найближчій перспективі місце України у світі визначатиметься не стільки економічним значенням наших природних багатств, скільки екологічною рекреаційною складовою українського національного багатства, українською філософією природовідповідної перебудови принципів міжнародного життя.

Україна, як і інші країни світу, здатна пред'явити свою схему екологічного розвитку в епоху глобалізму [1, с. 54-60]. Для цього необхідно забезпечити реалізацію такого економічного механізму, що обов'язково впровадимо в українську ринкову модель екологічну складову. Дослідженню проблеми національної моделі екологічного розвитку передують аналіз публікацій на цю тему, зокрема книги У. Кім Чана і Рене Моборна "Стратегія блакитного океану", де основним мотивом керівництва для організацій автори визначили як удосконалювати свій бізнес в умовах кризи.

До таких міркувань багатьох дослідників приводять спостереження стану сучасного виробництва і споживання. Існування сучасного бізнесу у жорсткій конкуренції вимагає від нього пошуку дедалі нових шляхів до успіху. Трансформаційні перетворення в економіці спонукають підприємців, по-перше, до аналізу всіх попередніх успіхів і невдач, переваг і помилок; а по-друге, до пошуку своєї власної формули успіху.

Практика показала, що відома формула "якість визначає успіх" не повністю відображає шлях до успіху, хоча якість продукції і якість систем управління на певному етапі функціонування підприємства є його головним принципом і запорукою виходу на ринок. Огляд аналітичних інструментів і моделей привів У. Кім Чана і Рене Моборна до висновку про необхідність реконструкції меж ринку, причому запропоновано декілька шляхів реалізації програми: розгляд альтернативних галузей; розгляд стратегічних груп галузі; вивчення ряду покупців; розгляд додаткових продукції та послуг; аналіз функціональної та емоційної привабливості товару для покупців [2].

Висунуті стратегії червоного і блакитного океану можна назвати рамковою основою оцінки стану учасників ринку, і передусім, підприємств хар-

чової галузі. Позитивні та негативні елементи організації бізнесу проявляються саме в характері конкурентної боротьби. Запропонований компаративний аналіз означених стратегій полягає в описі та поясненні схожості й різниці (головним чином різниці) умов або результатів розвитку продовольчого ринку як великої соціально-економічної одиниці. Безумовно, більш загально-визнаним правильним є шлях до успіху через якість і конкуренцію.

Згідно із стратегією океанів, червоні океани символізують усі існуючі на цей час галузі, до того ж межі галузі визначені та узгоджені, а правила гри в конкуренції всім відомі. Для підприємств стратегії червоних океанів характерне суперництво для перетягнення на себе більшої частини існуючого попиту. Але заповнення й розширення ринку обмежує можливість зростання, продукція перестає бути цікавою для споживачів і перетворюється на ширивжиток, а "безжалісні конкуренти ріжуть один одному ковтку, заливаючи океан кров'ю". Тому стратегію названо стратегією червоного океану. Основною метою підприємств і фактом ділового життя є вміння перемагати конкурентів, тому очевидно, що червоні океани ніколи не втратять свого значення.

Вважається неможливим бізнес без конкуренції. Однак підприємства виходять за рамки конкуренції, коли пропозиції починають перевищувати попит у різних галузях, а боротися за частку ринку хоч і необхідно, але вже недостатньо для того, щоб підтримувати стійке зростання. Природна для підприємств потреба одержати нові прибутки вимагає від підприємств творчого підходу для подальшого розвитку. Стратегію червоних океанів змінює стратегія блакитних океанів, які позначають недоторканні ділянки ринку, всі галузі, які на сьогодні ще не існують.

Діалектика стратегії океанів простежує періоди від того часу, коли ринкові відносини тільки зароджувалися, коли одні ризики змінювали інші, червоні океани змінювалися на блакитні, а вони перестали бути чимось із області мрій і бути для менеджменту надто ризикованою стратегією. Будучи досить новими термінами "червоні океани" – "блакитні океани", такого не скажеш про самі океани: вони вже давно є невід'ємною частиною ділового світу – як минулого, так і сьогодення. Індустріалізація суспільства, панування антропоцентризму призвели до безпрецедентного тиску на природу, виникло безліч нинішніх індустрій, які століття тому були нікому не відомі, але всіх їх об'єднувала експлуатація навколишнього природного середовища й екологічне виснаження довкілля.

Існування блакитних океанів передусє ситуації, коли попри правил ринкової конкуренції на підставі соціально-екологічних пріоритетів і вимог і потреб споживачів створюються ділянки ринку таких видів продукції, які в змозі надати лише зелені океани. Адже вже декілька століть поспіль став відчуватися і офіційно констатується антропогенний пресинг на природу. У фокусі "зеленого океану", що є одним із ключових теоретичних положень цієї роботи, перебуває ідея "Від природного/натурального до природного/натурального".

Приблизно десять років тому набули актуальності та почали відроджуватися органічне виробництво і споживання продукції: органічне земле-

робство; екологічне виробництво; безвідходне виробництво; виробництво продукції за замкненими технологічними циклами; виробництво харчових добавок, біологічно активних речовин; виробництво функціональних харчових продуктів; виробництво продуктів персоналізованого харчування; виробництво безпечної продукції. Ще через 25, 50 років з'явиться багато інших галузей. І, можливо, практика природокористування і виробництва сприятиме розширенню теорії стратегії океанів.

До основних переваг запропонованої стратегії зеленого океану проти стратегій червоного і блакитного океанів можна віднести можливість перемагати в конкурентній боротьбі шляхом упровадження ідеї модернізації економіки і вдосконалення ринку (рис.).

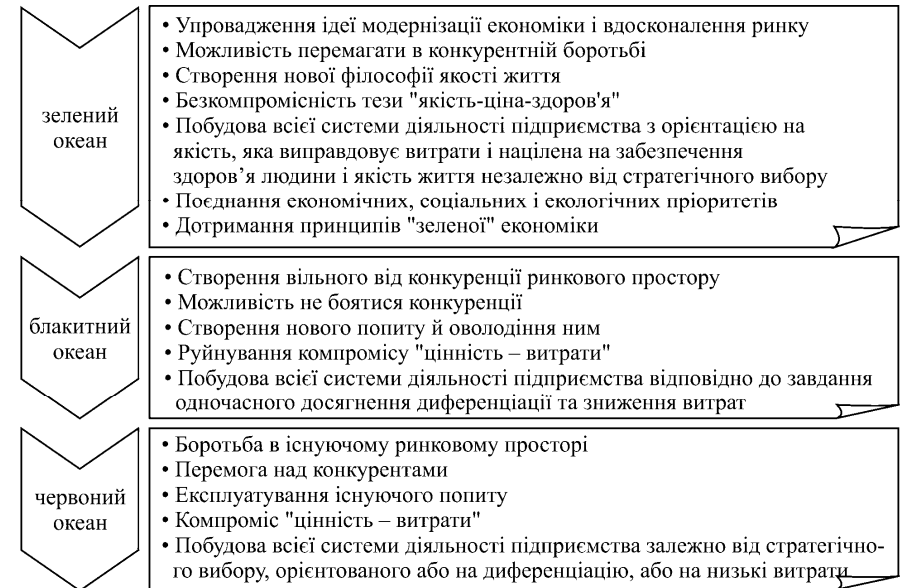

Рис. Діалектика ринкового простору з точки зору стратегії океанів

За даними державних органів статистики, на ринки України надходить більше 40 % харчової продукції низької якості, а також значна частка недоброякісних товарів народного споживання – як вітчизняних, так і зарубіжних. Відомо, що більше 70 % всіх забруднювачів середовища надходить в організм людини із продуктами харчування. Продукція, що вже пройшла перевірку і сертифікацію у встановленому порядку, досить рідка за рівнем забруднення. Екологічна чистота не диференціюється. При цьому підвищення рівня екологічної чистоти продукції ніяк не стимулюється.

Одним із кроків привабити споживача до продукції з позначкою "безпечна" є введення експертизи й маркування за новими принципами, здатними диференціювати продукцію за ступенем забруднення й корисності для людини. В Україні дотепер не розвинений ринок екологічно чистих і безпечних продуктів харчування, немає належного узгодження українських нормативів

на екологічну продукцію з міжнародними. Тому навіть у разі виробництва в Україні значної кількості екологічно чистих продуктів харчування, міжнародний ринок наразі для вітчизняних виробників важко доступний.

Більшість ринків екологічної продукції, наприклад Європейського Союзу або США, оформилися внаслідок установлення й під безпосереднім впливом так званих директив, які визначають необхідні вимоги до продукції, методів її виробництва й дають змогу маркувати її як "екологічну". Директиви або стандарти – це та законодавча база, що визначає "правила гри" або "рамкові" умови, на яких будуються система сертифікації, ринок екологічної продукції і здійснюють свою діяльність її виробники та споживачі.

В Україні прийнято Закон про технічне регулювання й низку нормативних документів, що "відкриватимуть дорогу" подальшому вирішенню проблеми чистоти й безпеки продукції. Введено оновлені нормативи СанПіН "Гігієнічні вимоги до якості й безпеки продовольчої сировини і харчових продуктів" та інші. При введенні законопроектів, що прямо стосуються безпечності та якості продукції, технічних регламентів (які перебувають у стадії розробки на цей час), враховуватимуться питання екологічної чистоти й безпеки, як це має місце в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища", у проекті закону "Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні та практичному використанні генетично модифікованих організмів".

Процес реалізації всієї сукупності пропонованих заходів, що забезпечують продовольчу безпеку України та її суверенітет, вихід на світовий ринок екологічно чистих продуктів буде багато в чому непростим, оскільки відкидає звичні стереотипи господарювання.

Зараз ринок екологічних, або безпечних, продуктів в Україні ще не сформований остаточно. Однак до нього проявляють серйозний інтерес як вітчизняні, так і зарубіжні виробники, а також зростає споживчий попит населення на цю продукцію. Увага до продовольчого ринку з боку виробників спостерігається завдяки значному потенціалу споживчого ринку загалом і в цьому сегменті зокрема, а також поступовому заповненню ніш традиційними продуктами харчування. Цей сегмент ринку України привертає увагу також іноземних виробників. Головним чином це пов'язано з тим, що європейські та північноамериканські ринки екологічних продуктів уже насичені, і "бум", що спостерігався наприкінці 90-х років XX ст. – на початку XXI ст., іде на спад, щорічний приріст ринку не перевищує 5 %. Український ринок, навпаки, виглядає багатообіцяючим на найближчі кілька років.

Дослідження свідчать, що українські споживачі готові сплачувати більше за екологічні продукти. Такий попит зумовлений кількома чинниками, головними з яких є такі: несприятлива екологічна обстановка у великих містах України змушує людей задуматися про безпечне, якісне, корисне, здорове харчування; ситуація ускладнюється періодичною появою на ринку неякісної продукції, а також продуктів харчування, що містять ненатуральні інгредієнти й добавки, які негативно впливають на властивості таких продуктів; дедалі більшої популярності набуває мода на здоровий спосіб життя. Ак-

тивна життєва позиція сучасного середнього класу багато в чому пов'язана із зростання добробуту, з одного боку, і зменшенням фізичної активності – з іншого, значно впливає на розвиток ринку так званого "здорового харчування". Цю тенденцію активно підтримують виробники, особливо великі, які виготовляють "інноваційні" продукти, тобто збагачені вітамінами, пробіотиками, зі зниженим вмістом жиру тощо.

Незважаючи на ці труднощі, в Україні створюються об'єднання виробників, що зачіпають усі стадії виробництва й обігу екологічних продуктів, – від поля до кінцевого споживача. На сьогодні у державі активно формується коло зацікавлених компаній – виробників, постачальників, дистриб'юторів, експертів у сфері сертифікації та інших представників, здатних консолідувати цей ринок. В іншому випадку Україна ризикує втратити позиції на цьому ринку й цим самим надати його для експансії західним компаніям.

Починаючи з 2009 р., в Україні формується та інтенсивно розвивається ринок органічної продукції. Як зазначено вище, мізерні обсяги органічної продукції вироблялись, але всі вони експортувались за кордон. Вивчення міжнародного досвіду свідчить, що в багатьох країнах ринок органічної продукції почав формуватися на початку 90-х років, і на сьогодні в середньому досяг 5 % від усього ринку. Тобто при збереженні світових тенденцій ринок органічної продукції досягне 5 % в Україні тільки у 2030 р.

Визначення оптимального значення частки зеленого господарства – класичне оптимізаційне завдання. З одного боку, продукти такого господарства мають вищу вартість, з іншого – продукція інтенсивного землеробства останніми роками постійно зіштовхується з обмеженнями збуту, пов'язаними з наявністю забруднюючих компонентів.

Є багато прийомів, які сприяють формуванню екологічних рис українського суспільства: ексклюзивні партнерські відносини з кращими виробниками органічних продуктів із більш ніж 30 країн світу для забезпечення безперебійних поставок протягом року; організація торговельних представництв у таких країнах, як Фінляндія, Австрія, Італія, Німеччина; налагоджена система оперативної доставки продуктів клієнтам, гарантування бездоганної якості та свіжості продуктів; розвиток мережі консультацій професійних дієтологів щодо комплексного вирішення питань харчування.

Викладене вище дає змогу стверджувати: сучасна діяльність українського уряду, науковців, виробників і споживачів харчової продукції спрямована на виконання й розвиток концепції державної політики у сфері здорового харчування населення країни, і її завдання – на основі оцінки стану вітчизняного й зарубіжного ринків сприяти розвитку нових розробок і популяризації конкурентоспроможних продуктів здорового харчування серед населення України і країн СНД.

Література

1. Саблук П. Основні положення нової економічної парадигми національної продовольчої безпеки України в XXI ст. / П. Саблук // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2002. – № 5. – С. 54-60.
2. Чан Ким У. Стратегія голубого океана. Как создать свободную нишу и перестать бояться конкурентов / Ким У. Чан, Рене Моборн. – М. : Изд-во "Hippo", 2005. – 72 с.

Малыгина В.Д. Развитие стратегии "океанов" как путь к успеху

Трансформационные превращения в экономике побуждают предпринимателей, во-первых, к анализу всех предыдущих успехов и неудач, преимуществ и ошибок; а во-вторых, к поиску своей собственной формулы успеха. Работа посвящена исследованию проблемы национальной модели экологического развития. Учитывая, что качество окружающей среды является одним из основных факторов формирования безопасности продовольственного сырья и продуктов питания, особое внимание уделено изучению экологических аспектов функционирования рынка продовольствия и формирования мировоззрения потребителей под воздействием экологических неурядиц и их влияния на состояние здоровья человека и в целом на окружающую среду.

Ключевые слова: рынок, продовольствие, экология, зеленый океан, успех.

Malygina V.D. Development of the strategy the "oceans" as the way to the success

Transformation in an economy induce businessmen, firstly, to the analysis of all previous successes and failures, advantages and errors; and secondly, to the search of the own formula of success. Work is sanctified to research of problem the national model of ecological development. Taking into account that quality of environment is one of basic factors of forming the food safety of raw material and foodstuffs, the special attention is spared to the study of ecological aspects of functioning the market of food and forming of world view of consumers under act of ecological confusions and their influence on the state of health of man and on the whole environment.

Keywords: market, food, ecology, green ocean, success.

УДК 339.92:504.38.054 Доц. Т.Ю. Туниця, д-р екон. наук – НЛТУ України, м. Львів; аспір. Д.І. Ходико – Львівський НУ ім. Івана Франка

МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПРАВАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Розглянуто формування інституційного середовища міжнародного ринку прав на викиди парникових газів та вплив міжнародної політики сталого розвитку на цей процес. Висвітлено ключову роль технологічного потенціалу скорочення викидів парникових газів як визначника пропозиції України на міжнародному ринку прав на викиди. Обґрунтовано доцільність розроблення нової довгострокової стратегії участі України у міжнародній торгівлі правами на викиди парникових газів та її значення для досягнення сталого розвитку.

Проблеми сталого розвитку України насамперед пов'язані з реформуванням антиекологічної ринкової економіки, яка повинна трансформуватися в екологічно безпечну, т.зв. "зелену економіку". Варто зазначити, що важливою складовою "зеленої" економіки стала міжнародна торгівля квотами (у ширшому розумінні – правами) на викиди в атмосферу парникових газів, скупчення яких у великих обсягах спричиняє вкрай негативні для економіки й соціуму зміни клімату. Тому актуальним завданням економічної науки є удосконалення механізмів міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів.

Формування ринків торгівлі правами на здійснення екологічно допустимого обсягу забруднення навколишнього природного середовища є порів-

няно новим явищем у світовій економіці. На сьогодні, за наявності досвіду ефективного функціонування екологічних ринків у розвинених країнах, не викликає сумнівів доцільність ринкового підходу до здійснення контролю за антропогенним фактором глобальної зміни клімату. І це не суперечить вимогам "зеленої" економіки, а навпаки, поглиблює її сутність та зміст.

Міжнародний ринок торгівлі правами на викиди парникових газів на сучасному етапі сформований на основі Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [1]. Кіотський протокол є першим міжнародно-правовим документом, що визнає роль ринкових механізмів у вирішенні проблем охорони довкілля. Триває переговорний процес щодо подальшого вдосконалення та доповнення таких міжнародних механізмів.

Варто зазначити, що право на забруднення довкілля (у вигляді квот) є новим, нетрадиційним видом міжнародної торгівлі у сфері природокористування, а отже – і новим потужним ринковим інструментом регулювання якості природного життєвого довкілля, умов переходу до сталого розвитку та забезпечення здоров'я людей. Тому з методологічного погляду, права на викиди парникових газів можна трактувати як "новий товар на міжнародному ринку природних ресурсів" [4, с.319]. Проте дискусійним залишається ціла низка питань щодо основних засад функціонування ринків прав на викиди парникових газів, ролі інституційних чинників у формуванні ринкових механізмів, політичних та економічних аспектів переговорного процесу стосовно проблем глобальної зміни клімату, збалансованого врахування інтересів усіх учасників цих переговорів.

Подібна невизначеність загалом значно утруднює процес узгодження довгострокових міжнародних домовленостей, що, своєю чергою, створює істотну перешкоду для обґрунтування довгострокової стратегії участі України у міжнародних заходах з подолання наслідків глобальних змін клімату. На загал, характеризуючи ефективність обраної стратегії обмеження міжнародної пропозиції прав на викиди, з боку України необхідно звернути увагу на те, що невизначеність у майбутньому розвитку міжнародного інституційного середовища в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату істотно обмежує можливості довготермінового планування реалізації потенціалу скорочень. Зокрема, невизначені є статус наявних в Україні надлишкових прав на викиди після закінчення періоду дії Кіотського протоколу у 2013 р., що ставить під сумнів можливість функціонування вироблених інвестиційних механізмів надалі. Враховуючи це, обрана стратегія навряд чи може бути визнана оптимальною з погляду реалізації потенціалу міжнародної пропозиції прав на викиди, оскільки не враховує необхідності залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів [7].

Враховуючи зазначене, актуальним і надалі залишається проведення досліджень, спрямованих на визначення перспектив розвитку міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів та потенціалу участі України у цьому процесі, в контексті проблем сталого соціо-еколого-економічного розвитку.

З теоретичного погляду, екологічні ринки є механізмом встановлення рівноваги між граничною соціальною вартістю завданої екологічної шкоди та